

Beszámoló az NKA Közgyűteményi Kollégiuma
„Egyedi dokumentumok restaurálása, állományvédelmi munkáinak
támogatása” címmel kiírt pályázatáról
2019-2020

A pályázat **kódszáma:** 204111/04255

**1. A Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár, mint a gyűjteményt őrző
intézmény jelentősége**

A Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár **a nemzeti kulturális vagyron része**. Az itt őrzött gyűjtemény jelentős része „régikönyv”; **muzeális, védett dokumentum**. A Világörökség címet birtokló Pannonhalmi Főapátság épületegyüttesében elhelyezkedő könyvtár a **Világ Kulturális Örökségének is része**.

A Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár – bár középkori anyagából semmi nem maradt meg – **Magyarország legrégebbi könyvtára**. A Pannonhalmi Főapátsági Levéltárban őrzött Szent László-kori összeírójegyzék 70-80 kötetet sorol fel a könyvtár tulajdonában. Ez a könyvjegyzék az első magyarországi könyvkatalógus. A törökdúlás után újjáéledt kolostori könyvtárnak a 18. században már mintegy 4000 kötete van. A II. József féle felosztás után (1786), 1802-ben indul újra a gyarapítás. Az 1786 előtti állományból 757 kötet alkotja az új gyűjtemény alapját. A könyvtár újkori történetét 1802-től számoljuk. Az ezt megelőzően is a könyvtár birtokában lévő köteteket **Régi Pannonhalmi Könyvnek (RPK)** nevezzük.

A **klasszicista teremkönyvtár** építése 1836-ban fejeződött be, a könyveket ezután helyezték el benne az újonnan kialakított rendszer szerint. A gyűjteményről Czinár Mór (1787-1875) bencés szerzetes, a könyvtár akkori vezetője készített katalógust, melyet a gyűjteményben őrzünk. A gyűjteményt korábban a főapáti lakosztályban, szekrényekben helyezték el.

A könyvtár **védett állományába a kódexek, az ősnymtatványtár, az antikvagyűjtemény, az RMK-állomány, ill. egyéb különgyűjtemények tartoznak**. Ez utóbbiak a **Benedictina** (minden bencés vonatkozású kézirat és nyomtatvány), a **Jesuitica** (jezsuitákkal, ill. a jezsuita renddel kapcsolatos, idegen nyelvű kéziratok anyag), a **Kézirattár** (ajándékokból, bencés szerzetesek és világi adományozók hagyatékából kialakult nem bencés vonatkozású kéziratgyűjtemény) és a **klasszicista teremkönyvtárban** elhelyezett állományrész.

A különleges gyűjtemény különleges gondozást igényel. A NKA szakmai kollégiuma által kiírt pályázatok segítségével 2002-től kezdtük el a **védett könyvállomány általános restaurálását**. Az elmúlt csaknem két évtizedben – 1999-től - pályázati támogatásból és önerőből folyamatosan végeztük a védett állomány **egyes darabjainak állagmegóvását is**.

2002-ben az **ősnymtatvány-antikva** gyűjtemény általános állagmegóvása során elkészítettük az ebben a gyűjteményben **leginkább restaurálásra szoruló művek jegyzékét- fontossági sorrendet** felállítva. A következő évektől – **2003 és 2013 között** – e jegyzék alapján restauráltattuk a gyűjtemény egyes darabjait.

2014 és 2016 között megtörtént az **ősnyomtatványok tartalmi feltárása** is: elkészült az ősnyomtatvány-**adatbázisunk** és 2017-ben megjelent a nyomtatott **katalógusunk** is. A

szakszerű és korszerű leírás ismét alkalmat adott arra, hogy a restaurálásra szoruló művek jegyzékét pontosítsuk, revideáljuk.

A 2019-ben benyújtott **pályázat segítségével a muzeális gyűjteménybe tartozó 7 ősnyomtatványt, köztük egy 5 művet tartalmazó kolligátumot** restauráltattunk.

A munkával a szentendrei **Ars Alba műhelyt** bíztuk meg.

2. A restaurált dokumentumok leírása, könyvtörténeti, művészeti, kutatási jelentősége

A restaurálásra most kiválasztott kötetek 1500. december 31. előtt készült **ősnyomtatványok**, a kódexek után a legvédelettebb könyvcsoporthoz tartozó kiadványok.

A kiválasztott **hét kötet közül egy Régi Pannonhalmi Könyv (RPK)**, tehát a II. József féle felosztás előtt is a könyvtár birtokában volt. Majd a felosztáskor (1786) az Egyetemi Könyvtárba került, Budapestre – látható benne az egyetemi könyvtár pecsétje -, 1802 után visszakerült Pannonhalmára, és új jelzettel bekerült a gyűjteménybe. De **másik négy kötetben** is látunk régi jelzetet, ami arra utal, hogy az **1802 után kialakított gyűjtemény** és a 1836 után berendezett klasszicista teremkönyvtár állományába tartoztak ezek a könyvek.

A kiválasztott kötetek közül **kettő kötése érdekes**, eredeti, 15. századból származó. Az egyik egy fatáblás, vaknyomásos, gótikus, natúrszínű bőrkötés, két rézkapoccsal, a gerincen belül neumas pergamentöredékkel, a másik erősen szúrágott reneszánsz egész bőr kötés, ebben is kódexlap-fragmentumok láthatók.

A **kötetek bibliográfiai leírásánál** a következő szakkönyvek, ősnyomtatvány-katalógusok voltak segítségünkre:

- SALGÓ Ágnes, W: A Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár ősnyomtatványai = Incunabula Bibliothecae Sancti Martini de Sacro Monte Pannoniae: PFK-INC.- [Pannonhalma]: Pannonhalmi Főapátság, Bencés Kiadó, 2017.- 258 p.; 35 cm.- (Catalogi Bibliothecae Sancti Martini de Sacro Monte Pannoniae, 2.)
- COPINGER, W. A.: Supplement to Hain's Repertorium bibliographicum. – London: Henry Sotheran and Co., 1895-1902.
- HAIN, Ludovicus: Repertorium bibliographicum, in quo libri omnes ab arte typographica inventa usque ad annum MD. Typis expressi : ordine alphabetico vel simpliciter enumerantur vel adcuratius recensentur. – Stuttgartiae ; Lutetiae Parisiorum : Cotta : Renouard, 1826-1838. – P. 1-4.
- RÉCSEY Viktor: ősnyomtatványok és régi magyar könyvek a pannonhalmi könyvtárban. – Budapest: Hunyadi Mátyás Irodalmi és Könyvnyomdai Intézet, 1904. – I-II. kötet.
- Catalogus Incunabulorum quae in bibliothecis publicis Hungariae asservantur. – Ed. Géza SAJÓ et Erzsébet SOLTÉSZ. – Budapestini : in aedibus Academiae Scientiarum Hungaricae, 1970. – Vol. I-II. = CIH I-II.
- GESAMTKATALOG DER WIEGENDRUCKE (Union Catalogue of Incunabula) online változata: <http://www.gesamtkatalogderwiegendrucke.de/GWEN.xhtml> (Staatsbibliothek zu Berlin).

3. *A restaurálást kötetek bibliográfiai leírása jegyzetekkel*

1.

123-C-4

Biblia

[Biblia / Trad. Hieronymus Sanctus; Cum postillis Nicolai de Lyra et expositionibus Guillelmi Britonis in omnes prologos S. Hieronymi et additionibus Pauli Burgensis replicisque Matthiae Doering. Pars 1-4.] ; [Contra perfidiam Iudaeorum / Nicolaus de Lyra]. - [Nürnberg: Anton Koberger, 1487. Dec. 3.]. - [468] fol.: ill.; 2° (32 cm)

Illusztráció:

- 28 fametszet, kék-vörös és vörös iniciálék, rubrumozás

Korábbi jelzetek:

- Régi pannonthalmi jelzet az előtábla belső oldalának alján: 3a4.

Bejegyzések:

- Albertus Römer hu(n)c possidet librum [az első kötéstábla belső oldalán kézírással].
- Alexander Proyer, A. P. [v8r]
- Laurentius Buisich Anno Domini 1620 [a háttábla belső oldalán].
- Ego Leuachich[?] Joannes baptisavi. filium ligittimum francisci ottavij, cui nomen dedi Laurentii in festo sancti Jacobi patrinis adstantibus Geor(g)io Kompaz, patrina vero Sophia Liskutin 1651. [az előtábla belső oldalán].
- Conventij Soproniensis [b3r].

Megjegyzés:

- Az r10, ee12, hh4 levelek versója üres.

2.

122-F-14

Bartholomaeus Anglicus

Proprietates Rerum domini bartholomei anglici. - [Heidelberg: typogr. operis Lindelbachii = Heinrich Knoblochtzter, 1488. 21. Mai.]. - [326] fol.: iniciálék; 2° (28 cm)

Illusztráció:

- Kézzel festett, vörös és kék iniciálék

Korábbi jelzetek:

- Régi pannonthalmi könyv: RPK II A 4*
- Régi pannonthalmi jelzet az előtábla belső oldalának alján: 3a3
- Korábbi pannonthalmi jelzet az előtábla belső oldalának tetején: 121 H 6.

Bejegyzések:

- Explicit liber de proprietatibus rerum editus a fratre Bartholomeo anglico ordinis fratrum minorum. Anno domini Mccccxxxvij. kalendas vero Junij. xij. [a 326. fol. rectoján]
- Conventus S. Martini Sacri Montis Pannoniae. Procuravit P. Aegidius Karner O. S. B. ad eundem Conventum Indignus Profess[us] [bejegyzés a címdalán]
- Biblioth. Reg. Scient. Vniversit. Hvngricae [pecsét a címdal versóján]

3.

122-G-1

Pius II.

[Epistolae familiares / Pius II. papa; Ed. Nicolaus de Vuile]. - [Nürnberg]: impensis Antonij koburger Nure(m)berge imp(re)sse finiunt, [1481. Sept. 16.] xvj. k(a)l(enda)s octobris ... M.cccc.lxxxj.. - [246] fol. : ill.; 2° (32 cm)

Illusztráció:

- néhány piros, festett iniciálék.

Bejegyzések:

- Hellmann [kézírásos bejegyzés az első kötéstábla belső oldalán]
- Acquisivi anno 1900 ab Antiquario Jacques Rosenthal Monachii pro exemplari duplicato Clavasii Sum(m)a Angelica de Casibus Conscientiae 1486. Victor Bibliothecarius [Récsy Viktor bejegyzése]

Megjegyzések:

- Az első levél mindkét oldala, a [7.]-nek a rectója, a [246.]-nak a versója üres
- A megjelenés adatai a kötet végén levő colophonból
- Tartalom:
  - Historia de Eurialo (et) Lucretia se amantibus: Cxiiij. [Epistola]
  - Descriptio urbis wiennensis per Poetam: clxv. Epistola
  - Tractatulus de educatione liberorum / per Eneam siluium editus ad ladislau(m) ... hungarie et bohemie regem: [Epistola] cccccxxj
  - Oratio de laudatissima maria... Virgo theutunicis...: cccccxxiij. [Epistola]

Kötés:

15. sz. végi fatáblás, vaknyomásos gótikus, natúrszínű bőrkötés. EBDB w000039 (Ingolstadt, Kopfstempel I, Johannes Euring): Kopfstempel s002174, Rosette s002186. - Két rézkapocs. A gerincen címke. A gerincen belül neumas pergamentöredék.

4.

122-G-18

Kolligátum

Régi pannonhalmi jelzet az előtábla belső oldalának alján: 2z5

Korábbi pannonhalmi jelzet az előtábla belső oldalának tetején: 123 G 3/1-3.

A bőrborítás felső negyede hiányzik, mind a táblák, mind a bőr erősen szúrágott, a gerincnél beillesztett kódexlap-fragmentumok láthatók, az előzékek hiányoznak, az 1. rész címlapja is csonka, a lapok főleg a táblák közelében szennyezettek, erősen szúrágottak, a lapok sok helyütt; a könyv restaurálásra szorul.

122-G-18 (1)

Justinus, Marcus Junianus

Iustini ex trogo pompeio historiae cum multis memorabilibus in margine: Addito insuper indice: quo facilius notatu clariora rep(er)iri possint: nuper eme(n)datae / [Ed. Filippo Beroaldo]. - [Venezia] Impressum Venetiis: per Magistrum Ioannem Tacuinum de Tridino, [1507] Mcccccvii. die xvii. maii. - LIII, [1] fol.; 2° (33 cm)

Megjegyzések:

- A megjelenés adatai a mű végén levő colophonból
- Az utolsó levél üres
- A címlap felső szegélyéről 4 cm-es csík levágva, a rectón levő bejegyzés és a versón levő szöveg csonkolódott.
- Tartalom: [Epitome rerum Romanarum] / Lucius Florus

122-G-18(2)

Urceo, Antonio

In hoc Codri volumine hec continentur. Orationes, seu sermones ut ipse appellabat. Epistole. Silue. Satyre. Egloge. Epigrammata. / [Ed. Filippo Beroaldo (iun.)]. - [Venezia] Impressum est Venetiis: mandato & Impensis Petri Liechtensteyn, [1506] M.D.VI. Kalendis Septembribus. - LXXII fol.; 2° (33 cm)

Megjegyzések:

- A címlap hátoldalán Filippo Beroaldo ajánlása Antonius Galeacius Bentiuolushoz
- A megjelenés adatai a mű végén levő colophonból
- A beszédekben helyenként görög szövegrészletek.

122-G-18 (3)

Cicero, Marcus Tullius

Commentarii questionum Tusculanarum / [Cicero, Marcus Tullius] ; editi a Philippo Beroaldo. - [Venezia] Impressum Venetiis : per Simone(m) dictum Bevilaqua, [1502] M.CCCCC.II. die decimo Septe(m)bris. - [114] fol. ; 2° (33 cm)

Megjegyzések:

- A címlap hátoldalán Beraldo ajánlólevele Csulai Móré Fülöphöz, egykori bolognai tanítványához
- Számos görög szövegrészlettel
- A megjelenés adatai a mű végén levő colophonból.

122-G-18 (4)

Cicero, Marcus Tullius

M[arci] T[ullii] C[iceronis] Orationes. Orationes. M[arci] T[ullii] C[iceronis] Accusationum in C. Verrem. - [Venezia] Imp[re]ssum[!] Venetiis: per Bartholameum[!] de Zanis, 1499 Die Xiiii. mensis Maii. - [1], 2-124, 49, [1] fol.; 2° (33 cm)

Megjegyzések:

- A megjelenés adatai a 2. rész végén levő colophonból
- A kiadás ideje az 1. rész colophonjában: Venetiis per Bartholameum[!] de Zanis... Die Xiii. mensis Aprilis. 1499
- Az 1. rész utolsó levelének versója és a 2. rész utolsó levele üres
- Az első rész 26-29. levelei hibás sorrendben.

122-G-18 (5)

Philostratos, Flavius

Philostratus De vita Apollonii Tyanei scriptor luculentus a Philippo Beroaldo castigatus / [Trad. Alemanno Rinuccini]. - [Venezia] Imp[re]ssum Venetiis : per Bernardinum Venetum de Vitalibus, [1502. Jan. 31.] M.CCCCC.II. Die Vltimo Mensis Ianuarii. - [80] fol.; 2° (33 cm)

Megjegyzések:

- A megjelenés adatai a mű végén levő colophonból
- Az utolsó levél versója üres.

5.

122-F-2

Nider, Johannes

[Sermones de tempore et de sanctis cum quadragesimali / Johannes Nider]. - [Ulm]: Imp[re]ssi per Joha(n)ne(m) Zainer in opido[!] Vlm, [c. 1478/80]. - [318] fol. : ill.; 2° (28 cm)

Megjegyzés:

- A megjelenés adatai a mű végén levő explicitből

Illusztráció:

- fametszetes iniciálék

Régi jelzetek:

- Régi pannonthalmi jelzet az előtábla hátoldalának alján: 2Z3
- Korábbi pannonthalmi jelzet az előtábla hátoldalának tetején: 123 A 18

6.

122-G-11

Nicolaus de Lyra

[Postilla super totam Bibliam]: [Pars 1-3] / [Nicolaus de Lyra]. - [Venezia: Bonetus Locatellus pro Octaviano Scoto, 1488. Aug. 9.]. - [418, 354, 328] fol. : ill.; 2° (34, 31 cm)

A három részből álló mű első része nincs meg a Pannonthalmi Főapátsági Könyvtárban
A második rész önálló kötetben, más jelzeten, restaurálva.
A fenti, restaurálásra kiválasztott kötet a mű harmadik része.

A megjelenés adatai:

- Explicit postilla f(rat)ris Nicolai de lira ... in apocalypsim Imp[re]ssa Uenetijs, opera et impensa Octavianiani Scoti ... M°.CCCCC.LXXXVIII. Quinto Idus Augusti [Pars 3. H5v]

Illusztrációk.:

- festett iniciálék

Korábbi jelzetek:

- Az a2. levél rectóján a szövegkezdő Q iniciáléra fametszetes képkivágat van beragasztva: az Úr megteremti Évát a Paradicsomban.

Megjegyzések:

- Az a1. és a H 6., üres levelek hiányoznak
- Az "I" íven barna sav folt, 3 levélen a kiesett szövegrészeket papírral pótolták és a szöveget kézzel beírták
- A példány könyvteste kezd elválni a gerinctől.

7.

122-D-10

Boccaccio, Giovanni

[Genealogiae deorum... secundum Ioannem Boccatium de Certaldo]. - [Vicenza] Impressum Vincentiae: per Simonem de gabis Papiensem Bevilaqua, [1487. Dec. 20.] M.cccc.lxxxvii. die xx. decembris.. - [8], cc fol.; 2° (32 cm)

Korábbi jelzetek:

- Régi pannonthalmi jelzet az előtábla belső oldalának alján: 3a3.

Megjegyzések:

- A cím és szerzőségi adatok a kötet elején levő incipitből
- A nyomtatás adatai a colophonból [cc recto]
- A xci. levél és a xcii. versóin ovális, tintás pecsét nyoma.
- Tartalom: Genealogiae deorum / Giovanni Boccaccio-- De montibus, sylvis, fontibus, lacubus, fluminibus, stagnis seu paludibus, de nominibus maris / Giovanni Boccaccio-- Tabula-- Versus super quindecim libris Genealogiarum / Dominicus Silvester.

Ásványi Ilona
igazgató
Pannonthalmi
Főapátsági Könyvtár

Szakmai beszámoló fotódokumentációval

A Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár felkérésére a következő munkákat végeztük.

1. Restaurált dokumentum: Biblia

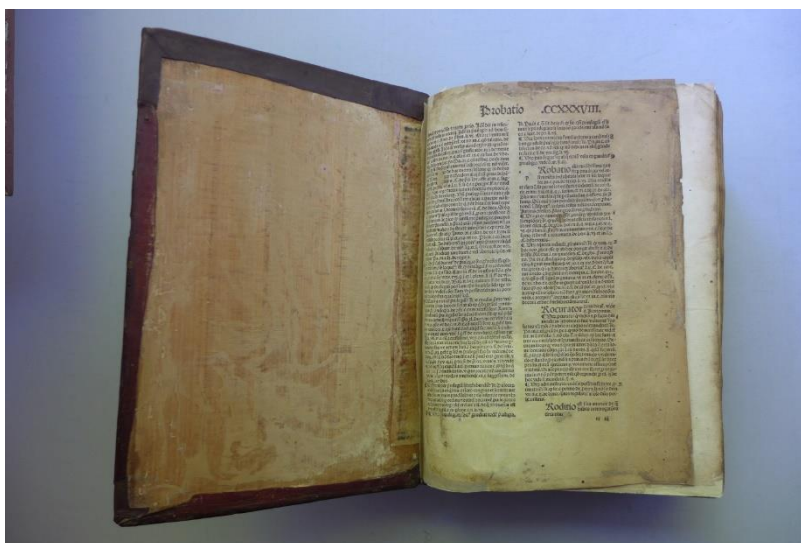
[Biblia / Trad. Hieronymus Sanctus; Cum postillis Nicolai de Lyra et expositionibus Guillelmi Britonis in omnes prologos S. Hieronymi et additionibus Pauli Burgensis replicisque Matthiae Doering. Pars 1-4.] ; [Contra perfidiam Iudaeorum / Nicolaus de Lyra]. - [Nürnberg: Anton **Koberger**, 1487. Dec. 3.]. - [468] fol. : ill. ; 2° (32 cm), jelzete **123-C-4**

Illusztráció: 28 fametszet, kék-vörös és vörös iniciálék, rubrumozás

Korábbi jelzetek: Régi pannonhalmi jelzet az előtábla belső oldalának alján: 3a4.

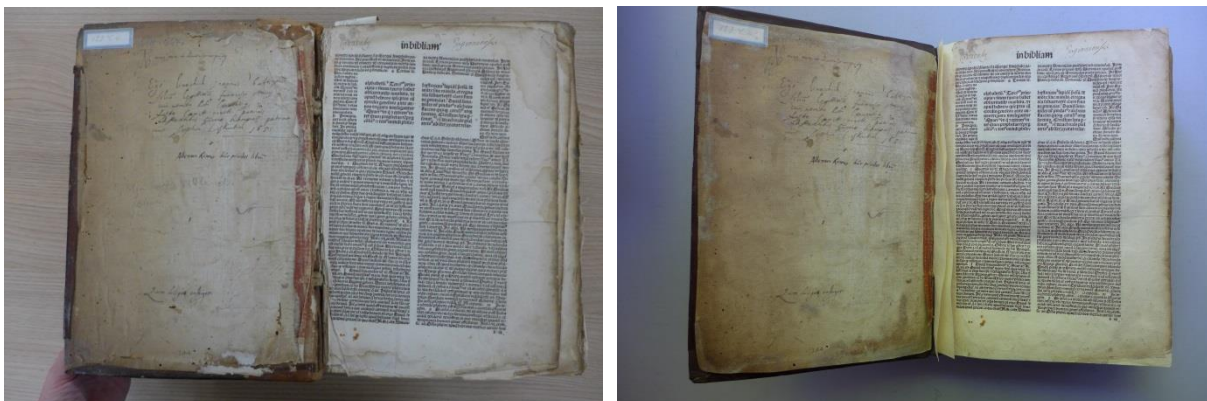

A sérült és madárürülékkel szennyezett háttábla restaurálás előtt és után

Az első előzékűkör eredetileg kiragasztott oldala

Az első előzék és lap restaurálás előtt és után

A könyv állapota a restaurálás előtt:

Kötése: Egykorú, vaknyomásokkal díszített **gótikus egész bőr** kötés bükkfa **táblákon**. A gerincén 19. sz-i bőrpótlás, ami a táblabőrökre is rátaakar. Az eredeti kötésgerincet a pótlás készítésekor letépték. A pótolts gerincen aranyozott léniázott díszítés, papírcímke. **Sarokveretei, középdíszei és két csatja** is volt. A háttábla borítóbőrén fejnél tintával írt fordított állású bejegyzés.

Állapota: A borítóbőr nagyon hiányos, **madárürülékkel szennyezett**, zsír- és víztartalma csekély, felülete pikkelyesen töredezik. A táblákban néhány régi rovarjázat, az előtábla felső sarka a nyílásnál hiányos. Csatjai a szíjakkal, a veretek és a középdíszek mind elvesztek, csak a rézsögek egy része maradt meg a táblában.

A könyvtest: A lapok pirossal és kézzel rubrumozottak. A **fűzés** három dupla zsinegbordára történt, a bordavégeket a táblákba süllyesztették kívülről és fastifttel rögzítették. **Előzékei** a táblákra kiragasztott makulatúrák, kéziratok bejegyzésekkel. A leáztatás utáni meghatározás alapján *Angelus de Clavasio: Summa Angelica de Casibus Conscientiae* [Anton Koberger, Nürnberg, 1492] művének 'rr3' recto és 'rr4' verso oldalait tartalmazza. Hátul az előzék alól még egy kisebb nyomtatott töredék is előkerült. A **betáblázócsíkok** piros festékkel és fekete tintával beírt pergamen kódextöredékek, érdekes négyszög alakú kivágásokkal. A hátsó előzékre kis cédulát ragasztottak '*Biblia Sacra, No.20*' felirattal. Az 's4' lapnál beírt könyvjelző. Oromszegőnek és gerinckasírozásnak nincs nyoma, esetleg a 19. sz-i gerincjavításkor távolították el.

Állapota: A fűzés az első/utolsó íveknél meggyengült, ezek az ívek kiszakadtak és lapokra estek. Az 'a' ív és a 'b1-b2' lapok elvesztek. A könyvtest belsejében a fűzés stabil, a bordák erősek. A lapszélek sérültek, gyűröttek, hiányosak. Kötet szerte kiterjedt víz- és oxidált zsírfoltok. Az előzékek elbarnultak, szélük hiányos, néhány rovarjárat. A lapok között sok növényi maradvány, magok, rovarok.

Elvégzett beavatkozások:

- A könyvtest szárasztisztítása.
- Az előzékek föláztatása, a pergamen betáblázócsíkok kiemelése.
- Az előzékek mosása, semlegesítése, kiegészítése.
- A betáblázócsíkokon a szöveg értelmezhetetlenül szétfolyt, ezért tisztítás, simítás és

- fotózás után visszafűztük a könyvtesthez.
- A fűzés stabilitása miatt a könyvtestet nem bontottuk szét.
  - A kiszakadt első/utolsó lapok és ívek leemelése, mosása, kiegészítése. A 'b4 és b5' lapok versóján levő kék azurit iniciálékat mosás előtt ciklododekánal és polyvinyl-butyrállal fixáltuk. A ciklododekán a kezelés után szublimált.
  - A19. sz-i bőrgerinc förláztatása Laponittal.
  - A gótikus bőrborítás a táblákon maradt. Tisztítása, konzerválása likkerrel ill. a bőrpótlások elkészülte után bőrápoló pasztával.
  - Az egyben maradt könyvtest lapjainak kiegészítése kézi bepótlással.
  - A leemelt ívek, az előzékek és a betáblázócsík visszafűzése.
  - Gerinckasírozás készítése lenvászonból a középső két bordaközben. Végeiket a táblák belső oldalára enyveztük.
  - Az előtábla felső sarkának és a nagyobb rovarjáratoknak kiegészítése mindkét táblán. A táblákból veszélyes módon kiálló részek eltávolítása.
  - Új bőrgerinc készítése, a sapkába vastagító zsinag került.
  - Az előzékeket nem ragasztottuk ki, hogy a makulatúrák olvashatóak legyenek. A hátsó előzékre ragasztott cédulát mellékeltek.
  - Pormentes doboz és dosszié készítése.

2. Restaurált dokumentum: Bartholomaeus Anglicus

Proprietates Rerum domini bartholomei anglici. - [Heidelberg : typogr. operis Lindelbachii = Heinrich Knoblochzer, **1488. 21. Mai.**] - [326] fol. : iniciálék ; 2° (28 cm), jelzete **122-F-14**

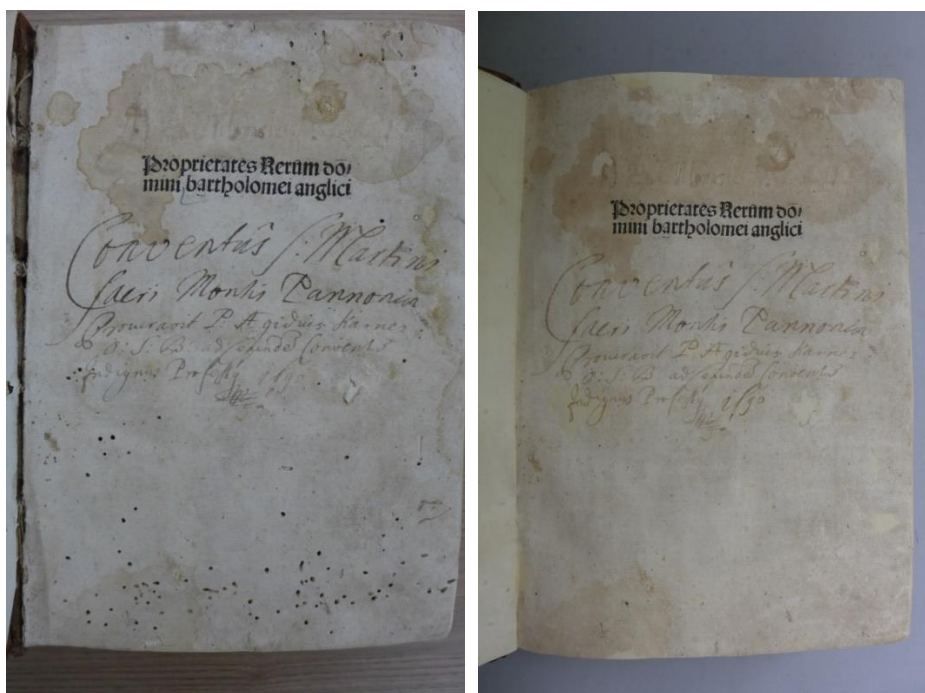
Illusztráció: Kézzel festett, vörös és kék iniciálék

Korábbi jelzetek:

- Régi pannonhalmi könyv: RPK II A 4*
- Régi pannonhalmi jelzet az előtábla belső oldalának alján: 3a3
- Korábbi pannonhalmi jelzet az előtábla belső oldalának tetején: 121 H 6.

Rovar röpnyílásoktól perforált tábla és borító restaurálás előtt és után

A címlap restaurálás előtt és után

A könyv állapota a restaurálás előtt:

Kötése: Későbbi egészpergamen kötés papír táblákon, arcnál körmökkel. A pergamen borítás alatt egész felületben papír kasírozás. A pergamen gerincet a 19. sz-ban eltávolították és a helyére **börgerinc** került, amit lilás-barnára átfestettek és aranyozással, papírcímkével díszítettek. A bőrt az előzékek fölé ütötték be. Az előtábla külső felületén tintával írt matematikai összeadások.

Állapota: A borítás készítéséhez használt keményítő ragasztót megtámadták a rovarok, a **röpnylások** szinte perforálták a táblákat és a borítást, részben a késői börgerincet is. Ebből következően az infekció – legalább részben - a 19. sz-ban vagy utána történt.

A könyvtest: Az íveket **négy zsinigbordára** fűzték, váltott technikával. A bordavégeket a táblák belső oldalára enyvezték. A gerincen **vászon kasírozások**, végeik szintén a táblák belső oldalára enyvezve. A gerincbőr és a kasírozások leemelése után korábbi fűzés nyomait nem tudtuk azonosítani (lásd 'Fotódokumentáció Restaurálás közben 0561-3. képek'). Az **előzékek** egy levélpárból és egy szóló lapból állnak, a betáblázócsík ez utóbbiból készült. Kapitálisnak nincs nyoma. A címlapon gubacstintas possessor bejegyzés, a lapot hátulról egy **korábbi javításkor** teljes felületében megkasírozták (erre került az Egyetemi Könyvtár bélyegzője az abolíciókor). A javítások a pergamen kötéssel egykorúak, ekkor erősítették meg az ívgerinceket és sok helyen a lapok sarkait is merített papírral. A szöveg rubrumozott, pirossal és kézzel (azurit) sűrűn **iniciált**. Margináliák.

Állapota: Az első előzéken is számos **röpnylás** van, a kártétel egyre csökkenő mértékben egészen az 'i' ívig tart és főleg a lapok alját érinti. A hátsó előzéken és lapokon jóval csekélyebb a rovarkár mértéke. A **gerinckasírozó** vászoncsíkok nyílásban törtek, gyengék. A **fűzés** meggyengült, az első/utolsó ívek kimozdultak. A **címlap** erősen szennyezett, vízfoltos. A lapok eltérő mértékben szennyezettek ill. sárgultak. A kötet belsejében több helyen néhány lapra kiterjedő vízfolt. A **kék iniciálék** állapota változó, vannak tökéletesen megmaradt betűk, és van, amelyiken a szemcsés pigment teljesen lepergett, csak lazúros, halvány kontúr maradt. A **piros iniciálék** (mínium) állapota jobb, néhány darabnál tapasztaltunk csak halványodást, kipergést. Mindkét festék vízérzékenynek bizonyult a próbák során.

Elvégzett beavatkozások:

- Az előzékek föláztatása, a könyvtest kiemelése a kötésből.
- A könyvtest száraztisztítása latex radírral, mikroszálás kendővel; az eredeti fűzés megtartásával csak az első és utolsó ívet emeltük le a könyvtestről.
- A vízérezékeny festékek fixálása a leemelt íveken, a lapok mosása tiszta vízben.
- A hátulról megkasírozott címlapról a kasírozás leválasztása; az Egyetemi Könyvtári bélyegző kivágása a javítólapból és visszarakasztása közvetlenül a címlap hátára.
- A papírhiányok kiegészítése papíröntéssel, az előzéktükrök kasírozása teljes felületben japánpapírral.
- Az ideiglenes fixálás eltávolítása izopropilalkoholos tamponálással.
- A leemelt ívek, előzékek visszafűzése, a gerincre új vászoncsík kasírozások készítése (enyv, keményítő).
- Régi javítások cseréje japánpapírra (pl. 'b-d', 'D7-E4', 'S3-X4' lapok).
- A gerincbőr lefejtése a pergamen borításról, a rovarfertőzött papírtáblák kibontása a pergamenből; az eredeti táblák olyan mértékben voltak rovarfertőzöttek, hogy még mellékletként sem kerülhetnek vissza a gyűjteménybe.
- Új papírtáblák készítése két réteg múzeumkartonból
- A borítópergamenek megkasírozása japánpapírral metilcellulózzal.
- Betáblázás; a hátulról látnál új bőrrel megtámasztott bőrgerinc visszahúzása keményítővel; a bőr beütése az eredeti megoldást követve az előzék fölé kerül
- Pormentes tárolódoboz készítése.

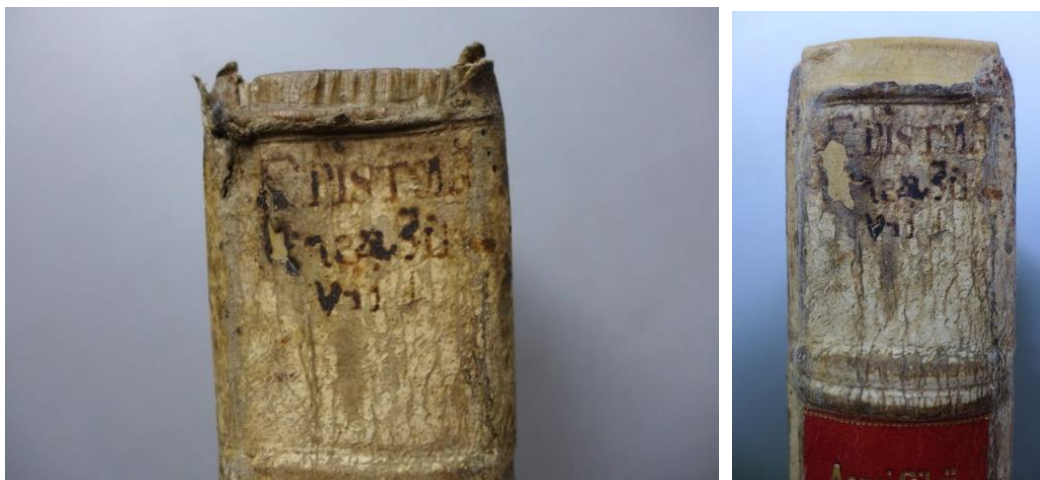
3. Restaurált dokumentum: Pius II.

[Epistolae familiares / Pius II. papa ; Ed. Nicolaus de Vuile]. - [Nürnberg]: impensis Antonij koburger Nure(m)berge imp(re)sse finiunt, [1481. Sept. 16.] xvj. k(a)l(end)a(s) octobris ... M.cccc.lxxxj.. - [246] fol. : ill. ; 2° (32 cm), jelzete **122-G-1**

Illusztráció: néhány piros, festett iniciálé.

Megjegyzések:

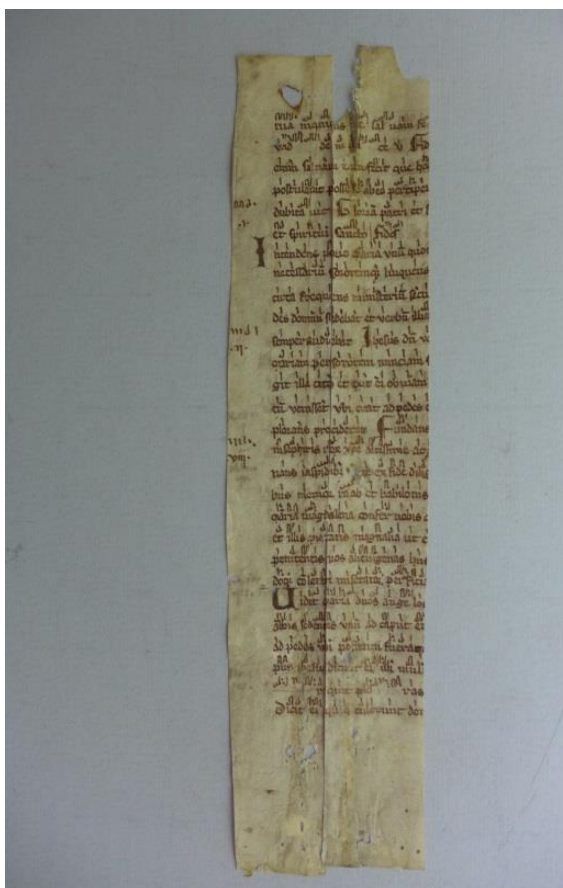
- Az első levél mindkét oldala, a [7.]-nek a rectója, a [246.]-nak a versója üres
- A megjelenés adatai a kötet végén levő colophonból

A sapkák restaurálás előtt és után

A sapkák restaurálás előtt és után

A kiemelt betáblázócsíkok

A könyv állapota a restaurálás előtt:

Kötése: A 15. sz-i egész bőr gótikus kötés fehér cserzésű disznóbőrből készült, vaknyomással díszítve egyformán mindkét táblán. Díszítőjegyei alapján a kötés Ingolstadtban készült (EBDB

w000039 -Ingolstadt, Kopfstempel I, Johannes Euring-: Kopfstempel s002174, Rosette s002186). Gerincén fejnél kéziratos címadat nyomai, alatta késői aranyozott címke. Arcnál **két csattal**. Táblái bükkfából.

Állapota: A bőr felszíne szennyezett, a díszítés kopott, a sarkak hiányosak. A bőrgerinc az előtábla lábánál nyílásban eltört, a **bőrsapkák elvesztek**. A csatok korrodáltak, szennyezettek, az akasztó deformálódott, a szíjak hiányosak és megrövidültek. Az előtábla belső sarka fejnél rovar kártétel következtében szétmorzsolódott (lásd 'Fotódokumentáció Restaurálás közben IMG_9059'). A táblák nagyon nehezen nyílnak.

A könyvtest: Az íveket három **dupla zsinegbordára** fűzték, de a fitzpontokon túl, a metszésekhez közel is van **egy-egy szimpla borda**. A bordavégeket a fatáblák külső oldalába süllyesztették és sajátos kiképzésű fadarabokkal rögzítették (lásd 'Fotódokumentáció Restaurálás közben IMG_9062, 9063, 9067. képek'). A szimpla bordák csak egyszerű fapöccökkel vannak a fatábla belsejébe rögzítve. Az ívközepeken kis pergamencsíkokat használtak erősítésnek, ezek is kódex töredékek. **Előzékei** csak tükörből állnak, szélei a nyílásban a tábla élétől néhány milliméterrel beljebb vannak. Az első előzéken bejegyzések különböző tintákkal, grafittal. **Betáblázócsikjai** neumas pergamen kódex töredékei, áthajtva az első/utolsó íven. Nem ragasztották ki a tükör alá, hanem a nyílásban a tükör fölött hagyták, majd részben a táblához enyvezték. Gerinckasírozásnak nincs nyoma. A szöveg rubrumozott.

Állapota: A **fűzés nagyon feszes**, a bordák **nyílásban eltörtek** és az ívgerincek több helyen elszakadtak (pl a 8. fólió után és az 'N', 'O' ívekben). Lábnál a fitzpontra túli **szimpla borda elveszett**. A fűzés nagy része ennek ellenére épen maradt. Az első előzék és az azt követő üres lap vízfoltos, nagyon szennyezett, ugyanígy az utolsó lap is. Fejnél a lapok porosak, néhány lapon kiterjedt vízfolt, kisebb gyűrődések, számfűlek.

Elvégzett beavatkozások:

- A könyvtest száraztisztítása latex radírral, mikroszálas kendővel.
- A gerincbőr leválasztása a könyvtestről nedvesítéssel, a pergamen betáblázócsík kiemelése az első/utolsó két ív leemelésével.
- A töredékek konzerválása párásítással, mechanikus tisztítással, a régi ragasztó metilcellulózos lágyításával.
- Az előzék-tükrök föláztatása és mosása a tintával írt bejegyzés fixálása után
- A leemelt íveken az iniciálék fixálása, majd a lapok mosása, bepótlása.
- A leemelt ívek kivételével a fűzés az eredeti.
- A fatáblák hiányai, a rovarjártok fapasztával kiegészítve.
- A bordavégek kiegészítése kenderzsineggel, a hiányzó szimplaborda pótlása lábnál; a bordavégek a tábla külsejére ragasztva.
- Új betáblázócsík japánpapírból, amit az eredetitől eltérően kiragasztottunk a tükör alá a jobb nyithatóság érdekében.
- Gerinckasírozás japánpapírral a nyílásokig (enyv, keményítő).
- A bőr tisztítása likkerrel, a bőr átvágása a nyílásokban, bőrpótlás.
- A könyvtest és a kötés összeépítése.
- A réz csatok és akasztók mechanikus tisztítása (radír), az akasztók formázása, a szíjak kiegészítése.
- Pormentes tárolóeszköz készítése.

4. Restaurált dokumentum: Kolligátum, jelzete 122-G-18

Régi pannonhalmi jelzet az előtábla belső oldalának alján: 2z5

Korábbi pannonhalmi jelzet az előtábla belső oldalának tetején: 123 G 3/1-3.

122-G-18 (1)Justinus, Marcus Junianus

Iustini ex trogo pompeio historiae cum multis memorabilibus in margine: Addito insuper indice: quo facilius notatu clariora rep(er)iri possint: nuper eme(n)datae / [Ed. Filippo Beroaldo]. - [Venezia] Impressum Venetiis : per Magistrum Ioannem Tacuinum de Tridino, [1507] Mcccccvii. die xvii. maii. - LIII, [1] fol. ; 2° (33 cm)

122-G-18(2)Urceo, Antonio

In hoc Codri volumine hec continentur. Orationes, seu sermones ut ipse apellabat. Epistole. Silue. Satyre. Egloge. Epigrammata. / [Ed. Filippo Beroaldo (iun.)]. - [Venezia] Impressum est Venetiis: mandato & Impensis Petri Liechtensteyn, [1506] M.D.VI. Kalendis Septembribus. - LXXII fol. ; 2° (33 cm)

122-G-18 (3)Cicero, Marcus Tullius

Commentarii questionum Tusculanarum / [Cicero, Marcus Tullius] ; editi a Philippo Beroaldo. - [Venezia] Impressum Venetiis : per Simone(m) dictum Bevilaqua, [1502] M.CCCCC.II. die decimo Septe(m)bris. - [114] fol. ; 2° (33 cm)

122-G-18 (4)Cicero, Marcus Tullius

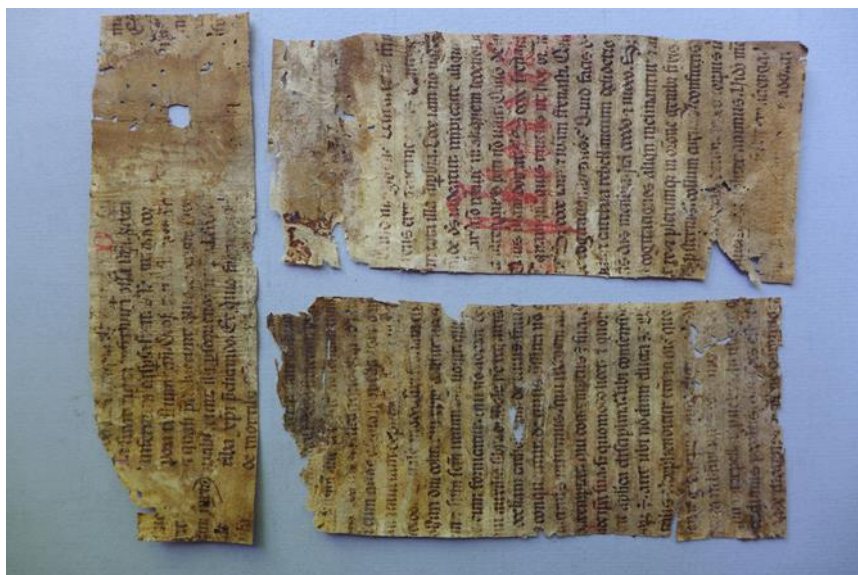
M[arci] T[ullii] C[iceronis] Orationes. Orationes. M[arci] T[ullii] C[iceronis] Accusationum in C. Verrem. - [Venezia] Impræssum[!] Venetiis: per Bartholameum[!] de Zanis, 1499 Die Xiiii. mensis Maii. - [1], 2-124, 49, [1] fol. ; 2° (33 cm)

122-G-18(5)Philostratos, Flavius

Philostratus De vita Apollonii Tyanei scriptor luculentus a Philippo Beroaldo castigatus / [Trad. Alemanno Rinuccini]. - [Venezia] Impressum Venetiis : per Bernardinum Venetum de Vitalibus, [1502. Jan. 31.] M.CCCCC.II. Die Vltimo Mensis Ianuarii. - [80] fol.; 2° (33 cm)

A kötet háttáblája restaurálás előtt és után

A gerincről előkerült kódex töredékek

A könyv állapota a restaurálás előtt:

Kötése: Gótikus **félbőr** kötés bükkfa táblákon. A növényi cserzésű bőrön elől és hátul egyforma, léniával készített vaknyomásos díszítés. A testes fitzpontokat is bordaként formázták meg a gerincbőrön. Gerincén későbbi papírcímkék, az egyik tintával készült címadatot tartalmaz. A **táblák** peremei srégeltek, nyílásnál finoman ívelt kiképzésűek. Az előtábla fa felületén a külső oldalon öt soros fakult felirat. Egykor csattal és borszíjjal záródott. Előzékei nincsenek, oromszegőnek nincs nyoma.

A kötés állapota: A bőr felszíne kopott, málló, a felső bordaközéből elveszett. A fatáblákban rovarjáratok, a bőrborítás alatt friss furatokkal (lásd: 'Fotódokumentáció – Restaurálás előtt – 1260985. kép'). A táblák sarkai, élei hiányosak. A táblák felszínén nagyobb, mechanikus sérülések (karcolások, hasítások). A szíjak és a csatok elvesztek.

A könyvtest: Az íveket három dupla zsinegbordára fűzték, a bindvégeket a táblákba süllyesztették és fastifttel rögzítették. A fűzés fitzponton lép át a következő ívbe. Az első és utolsó ív elé/mögé pergamen **kódexből kivágott csíkokat** fűztek erősítésül. Gerinckasírozásai pergamen kódextöredékek, a táblák külső oldalára ragasztva. A konzerválás utáni meghatározás alapján *Szent Ágoston 'Enarratio in Psalmum CXL'* című művéből való részleteket tartalmaznak.

A kolligátum minden művét egy színnel (fekete) nyomtatták, de piros festékes bejegyzések, margináliák is vannak benne.

A könyvtest állapota: Az első lap (első mű címlapja) tetejét egy korábbi bejegyzéssel (possessor?) levágták. A lap foltos, szennyezett és gyűrött. A könyvtest elején és végén a táblákat is károsító rovarok röpnnyílásai láthatóak, míg a belső íveken különböző helyeken vannak rovarjáratok. A lapok a kötet elején és végén szennyezettek, oxidált zsírfoltokkal, ujjnyomokkal. Fejnél kiterjedt, de halvány vízfolt húzódik. Néhány ív kimozdult, de a fűzés és a bordák jó megtartásúak. A kolligátum első darabjánál az 'a' és 'b' ívek tónusa eleve világosabb, mint az azt követő íveké.

Elvégzett beavatkozások:

- A bőrgerinc és a gerinckasírozások lefejtése szárazon.
- A bőr konzerválása likkerrel, majd pasztával; az alsó két vignettát eltávolítottuk.
- A fatáblák leemelése a könyvtestről, majd rovartalanításuk három hetes mélyfagyasztással.

- A táblák hiányainak kiegészítése kétkomponensű ragasztóba kevert fűrészporral, a pótlások formázása; a kisebb mechanikus sérüléseket nem korrigáltuk.
- A gerincről lefejtett töredékek konzerválása nedvesítéssel és simítással.
- A könyvtest elejéről és végéről a pergamen erősítő csíkok leemelése, simítása, fotózása, majd visszafűzése.
- Az első két ív ('a' és 'b') és az utolsó ('O') leemelése, száraz tisztítása, mosása, kiegészítése papíröntéssel (a piros margináliák nem voltak vízérzékenyek).
- A könyvtest száraztisztítása, a könyvtest belsejében levő rovarjártatok kiegészítése japánpapírral.
- A leemelt ívek visszafűzése, új gerinckasírozás lenvászonból, végei a tábla külső oldalára ragasztva.
- A bordavégek befűzése a táblákba.
- Új gerincbőr készítése, majd az eredeti bőr (nyílásban elvágva) visszahelyezése keményítővel.
- Tárolóeszköz készítése.

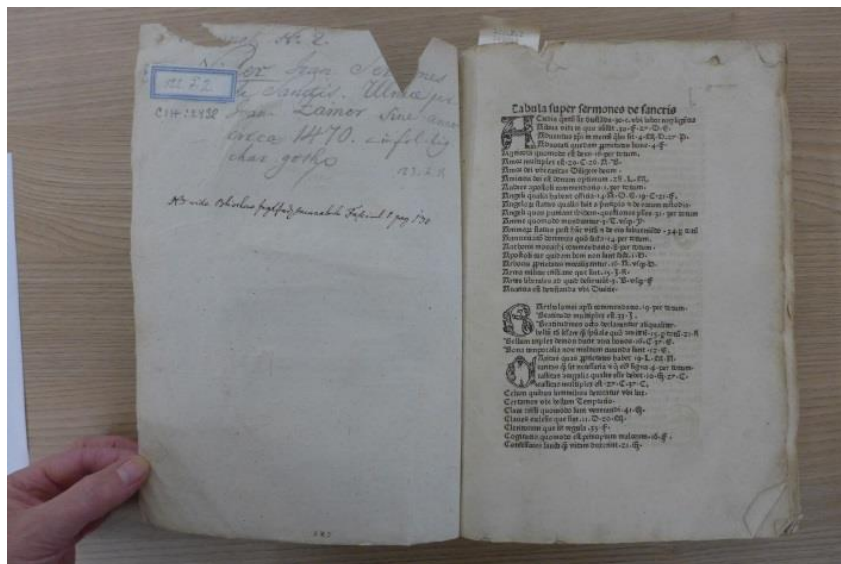
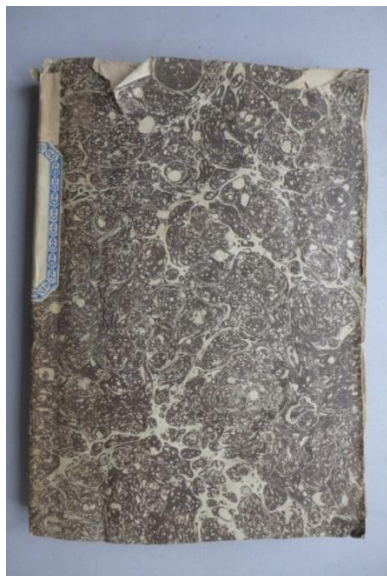
5. Restaurált dokumentum: Nider, Johannes

[Sermones de tempore et de sanctis cum quadragesimali / Johannes Nider]. - [Ulm]: Impressi per Joha(n)ne(m) Zainer in opido[!] Vlm, [c. 1478/80]. - [318] fol. : ill.; 2° (28 cm), jelzete **122-F-2**

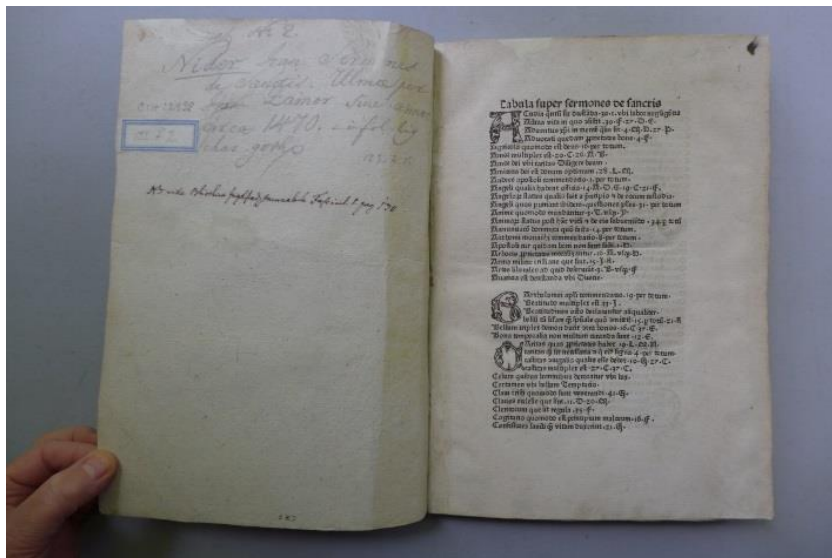
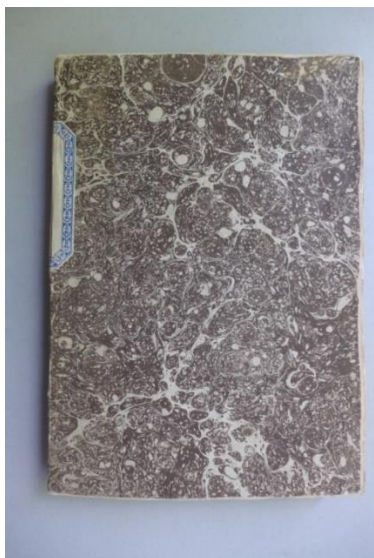
Megjegyzés: A megjelenés adatai a mű végén levő explicitből

Illusztráció: fametszetes iniciálék

Régi jelzetek: Régi pannonthalmi jelzet az előtábla hátoldalának alján: 2Z3; Korábbi pannonthalmi jelzet az előtábla hátoldalának tetején: 123 A 18

Az előtábla és az első lap restaurálás előtt

Az előtábla és az első lap restaurálás után

A könyv állapota a restaurálás előtt:

Kötése: Késői puhatáblás papírkötés, borítópapírja márványozott festésű, gerincén papír címkék. A bontás során egyértelművé vált, hogy eredetileg bőrkötésben volt, ennek nyomai láthatóak az ívek gerincén. A borítópapír belsejére egész felületben egy fehér merített papírt kasíroztak.

Állapota: A borítópapír sarkai gyűrtek, a széleken jelentősebb szakadások. A gerincen több helyen hiányok. A borítás belső oldalán tintás és ceruzás bejegyzések. A borító a könyvtestnél néhány milliméterrel rövidebb.

A könyvtest: Az íveket három vékony zsingebordára fűzték, a bordavégeket a nyílásnál levágták. Előzéke nincs, a könyvtestet közvetlenül a papírborítóba enyvezték. A könyvtest első/utolsó lapját néhány milliméter szélességben a borítóhoz ragasztották. Az **51. lap** kétharmad **kitépve**. A **69-70. lapok** közt **kivágott lap nyoma**.

Állapota: A lapok szélei gyűrtek, szakadozottak. Egy jelentősebb **vízkar** erőteljes foltokat okozott végig a könyvtesten. A kártétel feltehetően arctól érte a könyvtestet, a hátsó íveken elbarnultak és meggyengültek a lapszélek. Ezeket a részeket több helyen vastag papírral erősítették meg. **A károsodás után került a jelenlegi egészpapír kötésbe.** Több lapon jól látható a nyomtatást követő prézelés nyoma, jól kivehetőek a lapok közé helyezett **vásznak struktúrája** (pl. 6.recto, 14.verso., 56.verso., 59.recto.; lásd *Fotódokumentáció Restaurálás előtt:1270355-60, 1270366-70. képek*). Megfigyelhető, hogy ezeken a szedéstükrökön a vászon lenyomata körül olykor barnás elszíneződés alakult ki, ami a textil szennyeződéséből eredhet.

Elvégzett beavatkozások:

- Száraz tisztítás latex radírral, mikroszálás kendővel.
- A könyvtest és a borító szétválasztása nedvesítéssel.
- A papír kémhatása 6,5 fölött volt, így vegyszeres savtalanítás nem volt szükséges.
- A borítópapír nedves tisztítása. A mosás alatt a fehér kasírozópapír nem mozdult el a helyéről. A gerinc szakasz megerősítése belülről japánpapírral. A márványpapír borító kiegészítése japánpapírral, retus.
- A könyvtest bontása, mosása. A mosás alatt a régi papír javítások nem mozdultak meg, így a helyükön hagytuk

- A nyomdai textilek benyomódásai a mosás után is látszanak, a barnás elszíneződések nagyrészt kioldódtak.
- A papír hiányainak kiegészítése, a gyengült területek utánenyvezése. Az 51. lap kiegészítése japánpapírral, a 69-70. oldalak közti hiányt külön nem jeleztük.
- Fűzés új vékony zsinigbordákra az eredeti technikát követve, a bordavégek csonkolása nyílásban.
- Gerinckasírozás készítése japánpapírból.
- A kötés és a könyvtest összeépítése.
- Pormentes tárolódoboz készítése

6. Restaurált dokumentum: Nicolaus de Lyra

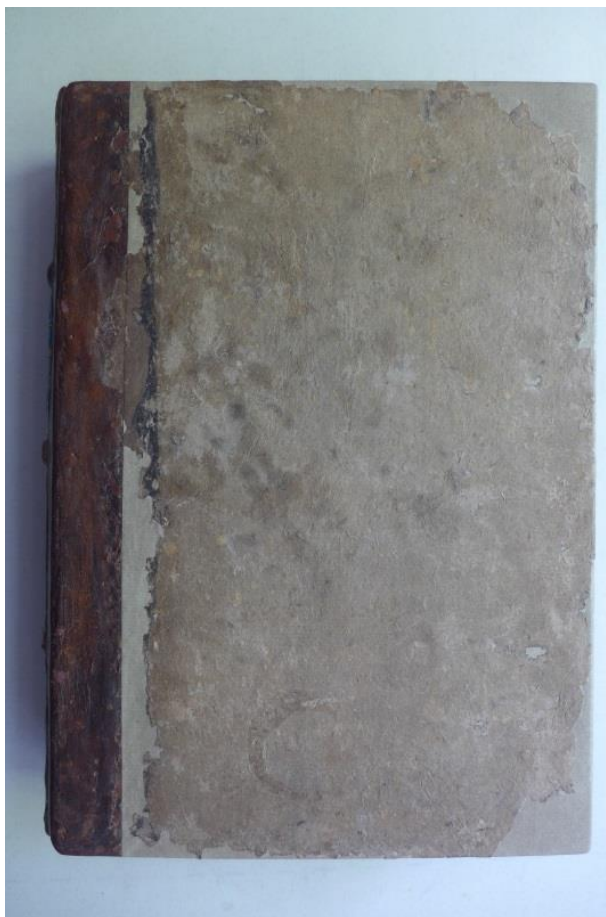
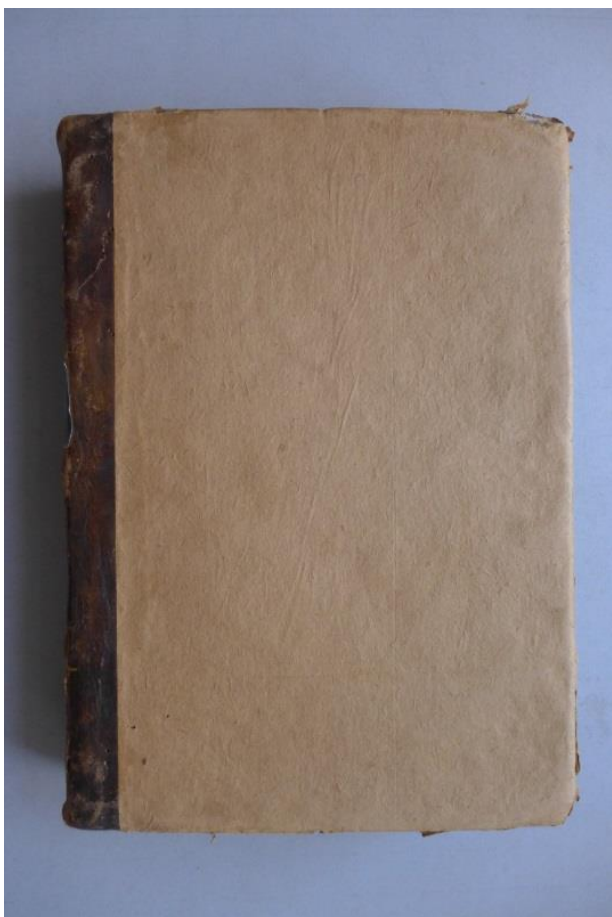
[Postilla super totam Bibliam]: [Pars 1-3] / [Nicolaus de Lyra]. - [Venezia :Bonetus Locatellus pro Octaviano Scoto, **1488. Aug. 9.**]. - [418, 354, 328] fol. : ill. ; 2° (34, 31 cm), jelzete **122-G-11**

A három részből álló mű első része nincs meg a Pannonhalmi Főapátsági Könyvtárban

A második rész önálló kötetben, más jelzeten, restaurálva.

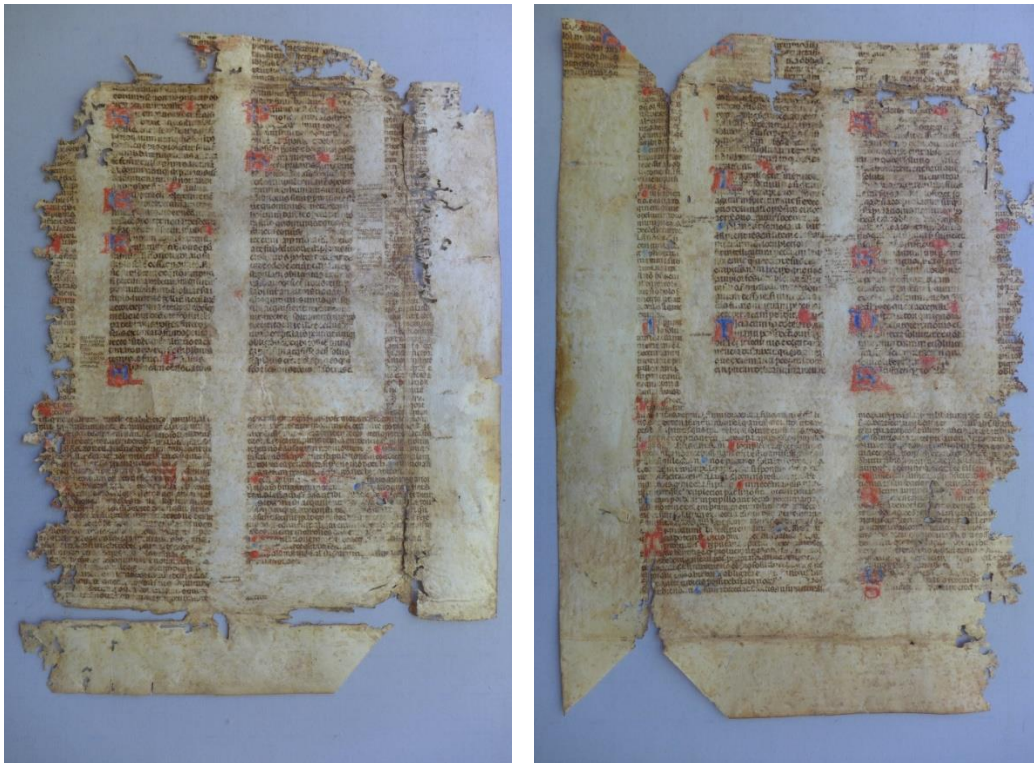
A fenti, restaurálásra kiválasztott kötet a mű harmadik része.

*A megjelenés adatai:*Explicit postilla f(rat)ris Nicolai de lira ... in apocalypsim Impressa Uenetijs, opera et impensa Octauiani Scoti ... M°.CCCCC.LXXXVIII. Quinto Idus Augusti [Pars 3. H5v]

Az előtábla restaurálás előtt és után

A táblákon talált kódexlapok

A könyv állapota a restaurálás előtt:

Kötés: Késői átkötés, gerince 19. sz-i félbőr, aranyozott léniázással, évszámmal és papírcímkével. Alatta a táblán félpergamen gerincborítás nyomai. Papír tábláit több réteg borítja, kívül magas fatartalmú barna csomagolópapír, alatta szürkés merített papír, legalul pergamen kódexlapból készült borítás.

Feltehetően volt egy **korai kötése** (16-17. sz-i ?) ezekkel a papírtáblákkal, a táblákat pergamen kódexlapokkal borították, a gerincre egy külön pergamen került. Ennek töredékeit is megtaláltuk. Ehhez a kötéshez arcnál két bőr kötőszalag tartozott, ezek végeit is megtaláltuk a pergamen beütésein. Az oromszegők is ekkor készültek: sodrott bőr alapon egyszerű lencérna díszítéssel, az alap végei a táblán átbújatva. A felső oromszegő elveszett, alul töredékesen megmaradt. Ehhez a pergamenkötéshez két kiragasztott előzéktükör tartozott. A könyvtest gerincén a bordaközökben beírt pergamencsíkokból készült kasírozás volt, végeit a tábla belső oldalára ragasztották ki. Ezek a végek megmaradtak, de a gerincről a későbbi átkötéskor letépték a pergament. A bőrbordák végei a táblák külső oldalára voltak ragasztva, ennek ma már csak nyomai látszanak a rovarkárok miatt.

A **későbbiekben** a pergamen táblaborítás kopása és szennyeződése miatt szürkés papírral vonták be a korábbi borítást, az előzésekre is ráütve az új papírt. Ekkor talán még meghagyták a pergamen gerincet. Majd a **19. század közepe** táján eltávolították a pergamen gerincet, letépték a bordaközökből a kasírozást, levágták a bőr bordák végeit. A könyvtest gerincét enyv-keményítő keverékkel vastagon megkenték. Ezután új barna bőrgerincet kapott, amit a már ismertetett módon díszítettek. A bőr mára kiszáradt, nyílásban töredezik, lábnál rovarkár okozta hiánnyal, egészében kezd elválni a könyvtesttől. Ezen átkötés során került a táblákra a barna csomagolópapír borítás, az előzésekre is egy-egy csomagolópapír levélpárat ragasztottak, elől ablakot vágva a tükörrre, hogy a korábbi beírt előzések felirata látszódjék.

Könyvtest: Három dupla bőrbordára fűzve, a bordavégek levágva. Lábnál a metszésen címfelirat maradványa látható. Az első lap hiányzik. Az 'a2' lapon a szövegkezdő 'Q' iniciáléra ragasztott fametszet ('Az Úr megteremti Évát'). A metszet szélei külön nyomtatott csíkok. Kötet szerzte színezett iniciálék, a festés alapácsolása több helyen elsötétült, kontúr nélküli homályos elszíneződést okozott

(lásd 'Fotódokumentáció, Restaurálás előtt, 1270068.kép'). Az "1" íven savas eredetű barna folt, három levélen a kiesett szövegrészeket papírral pótolták és a szöveget kézzel beírták. Az első/utolsó lapok szennyezettek, ujjnyomosak, rovarjárat okozta hiányokkal. A könyvtest belseje poros, főleg a levelek fej részénél. Néhol kisebb víz- és viaszfolt. Kézirat margináliák.

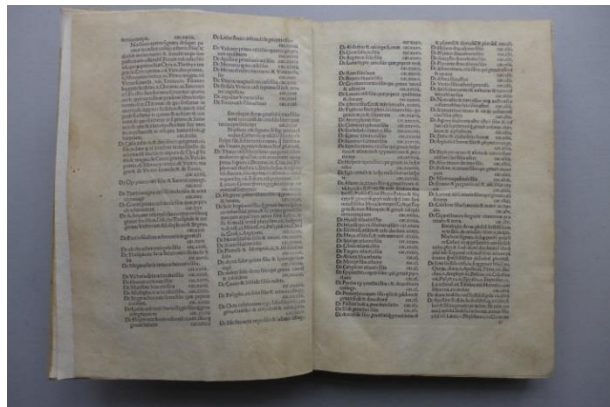
Elvégzett beavatkozások:

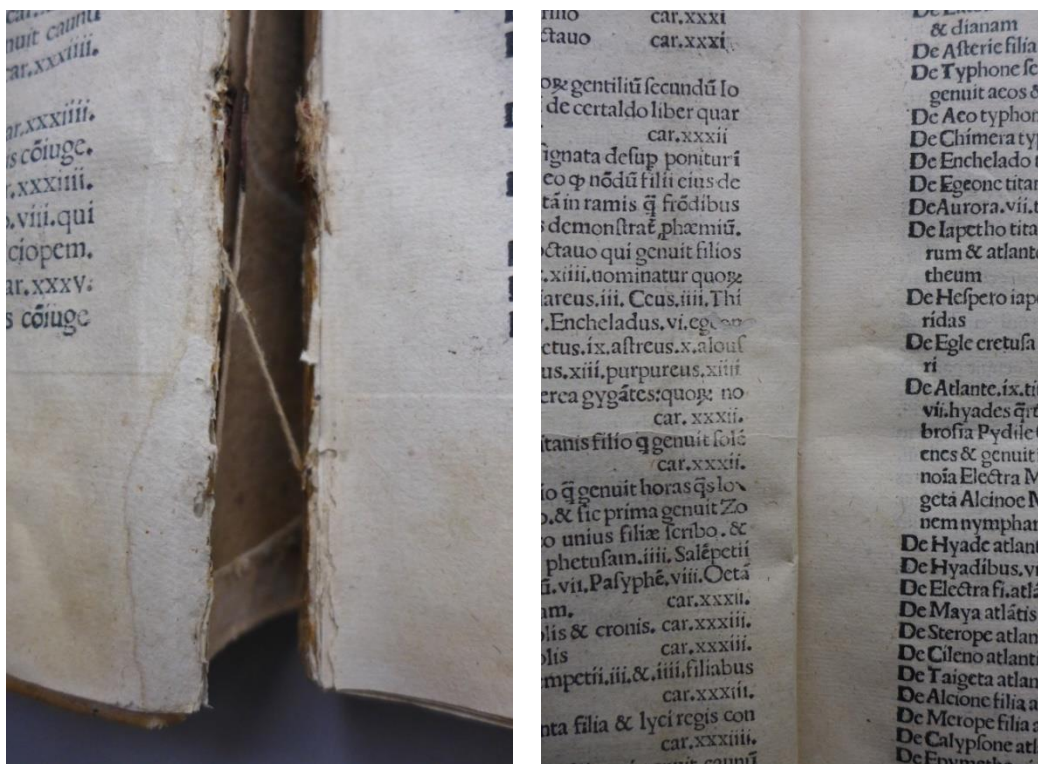
- A kötésből történő kiemelés, a csomagolópapír előzékek föláztatása, a könyvtest száraz-tisztítása.
- Az első megmaradt lap ('a2') leemelése, tisztítása, kiegészítése, japán papír csíkkal történt visszaerősítése. A többi lapon a nagyobb hiányok kiegészítése japán papírral.
- Az '1' ív három lapján a savas folt semlegesítése Bookkeeper oldattal.
- A táblákról a különböző borítások és a régi gerinckasírozás végeinek lefejtése nedvesítéssel, régi előzéktükrök föláztatása.
- A táblákról lefejtett pergamen kódexlap tisztítása mechanikusan, metilcellulózisos puhítással, a lapok simítása filcek között.
- A régi pergamen gerinckasírozás végeinek tisztítása, a darabok összeillesztése. Az alsó három elem biztosan illeszkedik egymáshoz, a felső csak feltételezhetően, de ezt is hozzáragasztottuk (lásd 'Fotódokumentáció-Restaurálás után-Gerinckasírozás').
- Új előzék röplapok készítése japán papírból.
- A könyvtest gerincén a ragasztóréteg puhítása, új lenvászon gerinckasírozások készítése (ragasztó: enyv és búzakeményítő).
- Kapitálisok: az alsó bőr alap ragasztása (keményítő), hímzés pótlása; fejnél teljes rekonstrukció készítése; a kapitális végeket nem süllyesztettük a táblába.
- Új táblák készítése két réteg múzeumkartonból. Betáblázás, a könyvtestet és a táblákat a vászon gerinckasírozás rögzíti egymáshoz.
- Régi bőrgerinc elvágása nyílásban, konzerválása likkerrel.
- Új növényi cserzésű kecskebőr gerinc készítése, ráhúzva a régi gerincbőr darabjait.
- Táblák borítása új merített papírral, a régi szürke papír maradványainak ráragasztása.
- Pormentes doboz készítése.

7. Restaurált dokumentum: Boccaccio, Giovanni

[Genealogiae deorum... secundum Ioannem Bocatium de Certaldo]. - [Vicenza] Impressum Vincentiae : per Simonem de gabis Papiensem Bevilaqua, [1487. Dec. 20.] M.cccc.lxxxvii. die xx. decembris.. - [8], cc fol.; 2° (32 cm), jelzete **122-D-10**

Korábbi jelzetek: Régi pannonhalmi jelzet az előtábla belső oldalának alján: 3a3.

Szakadt fűzés és gyűrött, szennyezett lapok restaurálás előtt és után

A könyv állapota a restaurálás előtt:

Kötése: Későbbi egészpergamen kötés papír táblákon. Kantni csak fejnél van, arenál és lábnál a könyvtest kiér a táblák éléig. A restaurálás során derült ki, hogy a papír táblák belső oldalát az előzők alatt díszítés nélküli pergamen (!) borítja (lásd 'Fotódokumentáció Restaurálás közben IMG_7008'). Feltehetően egy korábbi kötéstáblát fordítottak meg és használtak föl az új kötéshez. A gerinc belsejében van egy vékony gerinclemez is, rajta vasgallusz tintával '233'-as szám (lásd a fotót mint fent). A pergamenkötés gerincét a 19. sz-ban lilás-fekete festékekkel átfestették, aranyozással és címkével díszítették. Előzéke az átkötéskor került rá, egy merített papír levélpárat fűztek a könyvtest elé és mögé. Korábban a kötéshez tartozott oromszegő is, ennek nyoma a kötőanyagokba nyomódva őrződött meg (lásd 'Fotódokumentáció Restaurálás közben IMG_7010').

Állapota: A borítópergamen megtartása jó, enyhén szennyezett, nyílásban néhol törött. A táblák és a borítás készítéséhez használt ragasztóanyagok miatt a rovarok nyílásban megtámadták a kötetet, a táblák belső oldalán viszonylag friss rovarjártokat és furatlisztet hagyva maguk után. Az átfestés a gerincen csíkokban kihalványodott, a táblákon nem.

A könyvtest: Metszésén piros fröcskölt díszítés. Az íveket két zsinégbordára fűzték. A könyvtest kibontása után látszott, hogy korábban három bordára volt fűzve, az átfűzéskor a bordák és a fűzéspont helye is megváltozott (lásd 'Fotódokumentáció Restaurálás közben IMG_7007'). Gerincét vastag, merev enyvréteg borítja, ami néhány helyen megtört. A szöveget feketével nyomtatták, a kihagyott iniciálékat a kötet elején feketés festékekkel írták be. A kötet elején több gubacstintás lapszéli bejegyzés van, többségük kihalványult. Az első és utolsó lapokat az átkötéskor teljes felületben merített papírra kasírozták és nyílásban egy pár milliméter széles, nyomtatott lapból kivágott csíkkal erősítették meg.

Állapota: A fűzés meggyengült, a bordák nyílásban eltörtek, a könyvtest majdnem teljesen kiszakadt a kötésből. Az első és utolsó ívek nagyon használtak, szennyezettek és gyűröttek. A lapok fejnél porosak, szennyezettek.

Elvégzett beavatkozások:

- A könyvtest száraztisztítása latex radírral, mikroszálás kendővel.

- A kötésből történő kiemelés, előzékek föláztatása.
- Az első/utolsó ívek és az előzékek leemelése, mosása, régi javítások lefejtése.
- Az első/utolsó lap teljes felületű kasírozását megőriztük.
- A papírhiányok kiegészítése kézi bepótlással, a gyenge lapszék utánervevése.
- A táblák rovaralanítása két hetes mélyfagyasztással.
- A bordavégek toldása kenderzsineggel, a leemelt ívek visszafűzése.
- Gerinckasírozás lenvászomból.
- A borítópergamen tisztítása alkohollal felére hígított likkerrel.
- A pergamen hiányainak megerősítése hátoldaltól japán papírral.
- A könyvtest és a kötés összeépítése.
- Pormentes doboz készítése.

A restaurálásokhoz felhasznált anyagok:

- **száraz tisztítás:** mikroszálás kendő, Faber Castell Knett gummi, latex radírpárna, radírok
- **japánpapír:** kozo és gampi alapú, Paper Nao (Japico)
- **merített papír:** Gangolf Ulbricht (Berlin)
- **papír öntőpép:** beőrlött Fabriano Ingres rostok, alfa-cellulóz rostok a Hámori papírmalomból, beőrlött japánpapír rostok
- **savtalanítás:** kalcium-hidroxid 9 pH-n, **lokális:** Bookkeeper oldat
- **ragasztók:** metilcellulóz (Thylose MH300, Gabi Kleindorfer), rizskeményítő (Gabi Kleindorfer), bőrenyv (Pannon Color), utánervevéshez hidroxipropilcellulóz 2 % izopropilalkoholban
- **színezékek fixálása:** polyvinil-butirál izopropilalkoholban 2%, ciklododekán benziben (telített oldat)
- **bőr nedvesítése:** Laponite RD rétegszilikát
- **likker:** deszt. víz, zsíralkohol-diglikol-éter-szulfát (Genapol), lanolin, pataolaj, solutio conservans=Nipagin 96% etanolban
- **bőr paszta:** méhviasz, paraffin, pataolaj, solutio conservans=Nipagin 96% etanolban
- **bőrfesték:** Ciba-Geigy fémkomplex bőrfestékek etanolban, Roda Dye NF bőrfestékek (Gabi Kleindorfer) etanol : víz keverékben
- **múzeumkarton :** Oppboga 1200 g/m² (Panton)
- **fapótlás:** Ecostucco fatapasz (Borma Wachs), Uverapid 5 fűrészpórral keverve
- **retus:** Derwent akvarell ceruza
- **tároló eszközök:** savmentes kartonok (Fabriano Elle Erre), kraft papír, szürkelemez

A kötetek ajánlott tárolási körülményei:

Hőmérséklet	Relatív pára	Megvilágítás
15-20 °C	40-60 %	50-100 LUX

ARS ALBA Bt.
2000 SZENTENDRE
ALKOTMÁNY U. 14.
T: 26/315-456

Fehrentheil H. H.

Szentendre, 2020. június 15.

Fehrentheil Henriette papír- és könyvrestaurátor